

مدیریت در دانشگاه اسلامی / ۱ سال اول، شماره ۱ / بهار ۱۳۹۱

Management in Islamic University, 2012 (Spring) 1, Vol. 1, No.1

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های اسلامی ایران^ک

علی‌اکبر امین‌بیدختی^۱

محمدعلی نعمتی^۲

مریم زارع^۳

چکیده

هدف: این پژوهش، به تبیین مفهوم دانشگاه پژوهی، ضرورت ایجاد این واحد و شناسایی الزامات تحقق آن را در دانشگاه‌های اسلامی پرداخت. براین اساس پس از تشریح مفهوم IR، الزامات شناسایی شده در دو گروه درون و برون دانشگاهی از طریق **روش** دلفی به تأیید خبرگان کشور-که در این حوزه طرح تحقیقاتی یا مطالعات و پژوهش‌هایی دارند- رسیده است. جهت تأیید نهایی الزامات درون دانشگاهی شامل: فرهنگ دانشگاهی، الزامات مدیریتی، الزامات علمی و حرفه‌ای، الزامات ساختاری، الزامات فرآیندی، الزامات مالی و اعتباری، الزامات منابع انسانی، الزامات فناوری ICT، امکانات و تجهیزات و الزامات برون دانشگاهی شامل: الزامات فرهنگی، الزامات قانونی، اهداف و برنامه‌های بالادستی، مکانیزم‌های حمایتی و تشویقی، الزامات اقتصادی، نظرات مدیران دانشگاه‌های تهران از طریق پرسشنامه محقق ساخته مورد بررسی قرار گرفت. **یافته‌های** تحقیق حاکی از آن است که کلیه الزامات درون و برون دانشگاهی تحقق دانشگاه پژوهی مستخرج از مبانی و پیشینه نظری مورد تأیید اعضای نمونه قرار گرفته است. از دیگر سو، بین دیدگاه مدیران از لحاظ جنسیت و گروه آموزشی، تفاوت معناداری مشاهده شده است. در نهایت راهکارهایی در راستای تحقق مطلوب تر دانشگاه پژوهی در کشور ارائه گردیده است. **نتیجه‌گیری:** ایجاد اعتقاد و باور در مدیریت ارشد و جلب مشارکت و حمایت آن در اجرای موفقیت‌آمیز اهداف یا برنامه‌های جدید در سازمان به طور اعم و در دانشگاه به طور اخص از ضروریات اجتناب‌ناپذیر است.

واژگان کلیدی: دانشگاه، دانشگاه پژوهی، آموزش عالی، پژوهش، دانش.

کخ دریافت مقاله: ۱۹/۰۷/۰۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۸/۱۰/۱۹

۱. استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه سمنان (نویسنده مسئول) / آدرس: سمنان-میدان سعدی-بلوار مولوی-دانشکده گردشگری دانشگاه سمنان / شماره: ۰۲۳۱-۳۳۳۵۴۰۴ / Email: a_aminbeidokhti@yahoo.com
۲. استادیار گروه آموزش عالی، دانشگاه سمنان / Email: rnemati@gmail.com
۳. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه سمنان. Email: zare9006@gmail.com

مقدمه

از سالهای آخر قرن بیستم، دانشگاه‌های کشورهای صنعتی پیشرفته به ویژگی‌هایی دست یافتند که با آنچه به صورت سنتی از دانشگاه درک می‌شود، متمایز است. این ویژگی‌ها هم از نظر ساختاری و هم از نظر کارکردی، دانشگاه‌ها را در موقعیتی دشوار و در عین حال، پویا قرار داده است. در جوامع صنعتی پیشرفته که می‌توان آنها را جوامع اطلاعاتی یا دیجیتالی نامید، دانشگاه‌ها ابعاد متنوع، ولی مرتبط به هم می‌یابند (Knight, 2010, P.2). تغییرات سریع و پیچیده محیطی و مشکلات پیش رو، از قبیل کاهش منابع مالی، انفجار اطلاعات و سرعت شتابان فناوری‌های جدید، تصمیم‌گیری را برای مدیران دانشگاهی بسیار دشوار و آنان را ناگزیر از بهره‌گیری هر چه بیشتر از پژوهش‌های علمی در تصمیمات دانشگاهی کرده است. در این راستا و در جهت بهره‌گیری از ابزارهای تصمیم‌سازی کارآمد و نقش کلیدی پژوهش‌های علمی در تصمیمات دانشگاهی و جلوگیری از تصمیمات سلیقه‌ای و احساسی، ضرورت توجه به فرایند و واحد دانشگاه پژوهی^۱ بیش از پیش احساس شده است (Volkwein, 2008, P.7). در این راستا، واحد دانشگاه پژوهی بیش از نیم قرن است که در اغلب دانشگاه‌های معتبر جهان با هدف تصمیم‌سازی و انجام مطالعات و پژوهش‌های گسترده به منظور تأمین اطلاعات مورد نیاز مدیران دانشگاهی، ایجاد و توسعه یافته است. در این میان، نظام‌های آموزشی کشورهای جهان سوم با پنج مسئله عمده روبه‌رو می‌باشند:

الف) افزایش و تنوع تقاضا برای آموزش؛

ب) افزایش مخارج و دشواری در تأمین هزینه‌ها؛

ج) کاهش کیفیت آموزشی؛

د) سست شدن رابطه آموزش و اشتغال؛

ه) مدیریت نظام‌های آموزشی. (مشایخ و بازرگان، ۱۳۸۷، ص ۹-۱۰)

با توجه به نقش کلیدی این واحد و اهمیت فزاینده آن، برای حل بحرانهای موجود در آموزش عالی و تصمیم‌سازی در دانشگاه‌ها، نیاز به ایجاد این واحد بیش از پیش احساس می‌شود. (Knight, 2010, P.1)

آموزش عالی ایران نیز با مشکلاتی دست به گریبان است که یکی از ابعاد آن، افزایش رشد کمی بدون توجه به کیفیت در آموزش عالی است. یکی از دلایل این امر، توسعه نیافتگی سازمانی دانشگاهها در ایران است. این توسعه نیافتگی را می توان هم در ابعاد کلان آن (مانند ضعف های مربوط به استقلال دانشگاهی، آزادی علمی، فرهنگ اجتماع علمی و منابع انسانی) و هم به نشانگان خرد و تفصیلی تر آن پرداخت. فقدان دانشگاه پژوهی در دانشگاههای ایران یکی از ابعاد بسیار عینی به شمار می رود (فرستخواه، ۱۳۸۸، ص ۷۶-۷۵). باید توجه داشت که برای تحقق دانشگاه پژوهی در کشور، باید الزامات، پیش بینی و زیرساختهای مورد نیاز در دانشگاههای کشور شناسایی و تحلیل شوند.

دانشگاه پژوهی

مفهوم

تا به امروز تعاریف بسیاری از دانشگاه پژوهی ارائه شده، اما اتفاق نظری روی تعریف خاصی به وجود نیامده است؛ در حالی که می توان نقاط مشترکی بین تعاریف مختلف یافت.

سوآپ دانشگاه پژوهی را شامل مجموعه فعالیتهای پژوهشی در نظر می گیرد که مجموعه اطلاعاتی را به منظور حمایت از فرایندهای سیاست گذاری، برنامه ریزی و تصمیم گیری در مؤسسات و دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی فراهم می کند. (Volkwein, 2008, P.5)

به نظر پیترسون و کورکورن، دانشگاه پژوهی تحقیقاتی است که برای ایجاد اطلاعات مورد نیاز برنامه ریزی، توسعه سیاست، تخصیص منابع و مدیریت در تمام حوزه های کارکردی دانشگاه طراحی می شود. (Peterson & Corcorn, 1985)

فینچر^۱ دانشگاه پژوهی را به عنوان هوش سازمانی یا یک تخصص فنی حرفه ای با امکانات و منابع قوی برای تحقیقات مرتبط با سیاست در آموزش عالی مورد توجه قرار داده است. (Volkwein, 2008, P.5)

ترنرینی دانشگاه پژوهی را هوش سازمانی تلقی می‌کند. وی سه صورت از هوش سازمانی را از هم تمیز داده است: هوش تحلیلی یا فنی، هوش موضوعی و هوش زمینه‌ای. هوش تحلیلی خود بر دو نوع است: اطلاعات یا دانش عملی و شایستگی و مهارت روش‌شناختی و تحلیلی. (Terenzini, 2008)

بر این مبنا، به نظر اولسن، توسعه بیشتر وقتی اتفاق می‌افتد که دانشگاه در برنامه‌ریزی راهبردی به طرف مدیریت راهبردی حرکت کند؛ چرا که مدیریت راهبردی، زمینه‌های مؤلفه‌های داخلی و خارجی را همزمان مورد توجه قرار می‌دهد و آن را در یک چارچوب برنامه‌ریزی واحد ادغام می‌کند. (Olsen, 2000)

به طور کلی یک تعریف جامع از دانشگاه پژوهی عبارت است از: فرایند نظام‌یافته پژوهشها و ارزشیابی‌های منظم تمامی فرایندها، برنامه‌ها، عملکردها، منابع و اثربخشی واحدهای سازمانی که در یک دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی پژوهشی یا فناوری با مرکزیت یک واحد رسمی دانشگاه پژوهی از طریق جلب مشارکت سایر واحدها یا گروههای اعضای هیئت علمی، کارشناسان و دانشجویان به منظور گردآوری و سازماندهی داده‌ها، پردازش و تحلیل بهنگام داده‌ها، تولید و تفسیر دانش و اطلاعات و تقدیم گزارشها و توصیه‌های سنجیده به هیئت رئیسه و مدیران میانی و اجرایی و سایر مخاطبان درون و برون‌دانشگاهی برای سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌های راهبردی و عملیاتی در راستای اعمال مدیریت دانایی محور در نظر می‌گیرد. (ساکتی، ۱۳۸۴، ص ۶)

تاریخچه

فکر و ایده «دانشگاه پژوهی» از تأسیس نخستین دانشگاه‌های جهان همواره وجود داشته است، اما مفهوم دانشگاه پژوهی از سال ۱۸۶۹ با آمارگیری دولت از دانشگاه‌های آمریکا رسمیت یافت (همان، ص ۳). از سال ۱۹۲۰، فعالیتهای دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های آمریکایی، نهادینه و از سال ۱۹۵۰ واژه دانشگاه پژوهی در ادبیات آموزش عالی تثبیت شد (Saupe & Montgomery, 1970). (P.1). در اوایل دهه ۶۰ میلادی، واژه و مفهوم دانشگاه پژوهی در ادبیات آموزش عالی، تثبیت و واحد مربوط به آن در دانشگاه‌های آمریکا ایجاد شد؛ به طوری که دهه ۱۹۶۵-۱۹۵۵ به دهه انقلاب دانشگاه پژوهی موسوم شد و دانشگاه‌های مجهز به دانشگاه پژوهی از پنج به ۱۱۵ دانشگاه افزایش یافتند. (Rourke & Brooks, 1966)

بدین ترتیب «OIR»^۱ وارد واژگان آموزش عالی شد که اصلی‌ترین کارکردهای اولیه آن عبارت بود از: دستیاری مدیریت دانشگاه در برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی مبتنی بر گردآوری و تحلیل اطلاعات، تهیه گزارشها و تحلیلهایی از وضعیت ثبت‌نام، مسائل دانشجویی، منابع انسانی و هیئت علمی و مطالعات آنها، طراحی سیستم اطلاعات مدیریت و مانند آن. (Saupe & Montgomery, 1970, P1-2)

در حال حاضر، بزرگ‌ترین انجمن دانشگاه‌پژوهی آمریکا موسوم به AIR^۲ می‌باشد که از دهه ۱۹۶۰ به عنوان یک انجمن حرفه‌ای فعالیت خود را آغاز کرد و هم‌اکنون ۳۲۰ عضو دارد. مأموریت تعریف شده این انجمن عبارت است از:

۱. فرآوری دانش؛
۲. گسترش شبکه‌های اطلاعاتی در سراسر دانشگاه‌های کشور؛
۳. آموزش دانشگاه‌پژوهان؛
۴. تأمین و نشر منابع اطلاعاتی آموزش عالی. (ساکی، ۱۳۸۴)

نقشها و کارکردها

نقشها و عملکرد دانشگاه‌پژوهی در هزاره جدید، کلید موفقیت و پیشرفت دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و توسعه پایدار محسوب می‌شود. (Hammond, 2009, P.80)

واحد دانشگاه‌پژوهی چهار نقش اساسی بر عهده دارد که عبارتند از: جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات؛ مهندسی اطلاعات؛ طراحی و تسهیل فرایند برنامه‌ریزی دانشگاهی؛ مشاوره در تصمیم‌گیری‌های دانشگاهی.

امروزه علاوه بر نقشهای سنتی جمع‌آوری، تحلیل و ارائه اطلاعات به منظور اتخاذ تصمیمات در مؤسسات آموزش عالی، متخصص دانشگاه‌پژوهی نقشهای جدیدی نظیر طراح، برنامه‌ریز و مشاور در امور دانشگاهی را نیز بر عهده گرفته است. در حال حاضر، تمامی تصمیمات دانشگاهی از جمله: تصمیمات پیرامون دانشجویان، اعضای هیئت علمی، کارکنان و سایر امور دانشگاهی، بر

۱. برای اختصار به جای دفتر دانشگاه‌پژوهی (با توجه به اینکه هنوز در ایران چنین دفتری با مشخصات خاص در هیچ دانشگاهی به طور رسمی به وجود نیامده است) از مخفف انگلیسی *OIR = Office Institutional Research* استفاده می‌شود.

2. *Association for Institutional Research*

۹۵ ♦ ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های اسلامی ایران

اساس مطالعات و تحقیقات واحد دانشگاه پژوهی و مشاوره با متخصصان این واحد اتخاذ می‌شود. (Knight, 2010, P.2)

۱. جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل، انتشار اطلاعات

در این مرحله، دانشگاه پژوهی به جمع‌آوری، تحلیل، ترکیب، گزارش‌نویسی و انتشار داده‌ها و اطلاعات مرتبط به یک مؤسسه ویژه می‌پردازد. در این مرحله، اطلاعات می‌بایست نیازهای واحدهای مدیریت، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری درون دانشگاه و تمامی گروه‌های ذی‌نفع خارج از دانشگاه و مؤسسات و انجمن‌های ملی و بین‌المللی را تأمین کند. در حقیقت؛ واحد دانشگاه پژوهی به منزله تأمین‌کننده و پردازش‌کننده اطلاعات برای مخاطبان درونی و بیرونی دانشگاه ایفای نقش می‌کند.

۲. مهندسی اطلاعات

به نظر می‌رسد این نقش واحد دانشگاه پژوهی شکل توسعه‌یافته‌ای از نقش نخست آن است. در این نقش، متخصصان دانشگاه پژوهی به تعریف، تنظیم، توسعه، سازماندهی و طراحی مقدماتی داده‌ها و اطلاعات می‌پردازند. متخصصان دانشگاه پژوهی و برنامه‌ریزان راهبردی با رویکردی سیستماتیک و از طریق همکاری صمیمانه و مشترک، برنامه و اطلاعات مورد نیاز مدیران را در فرایند تصمیم‌گیری تأمین می‌کنند. (Knight, 2010, P.2)

۳. طراحی و تسهیل فرایند برنامه‌ریزی دانشگاهی

طراحی، تسهیل و مدیریت فرایند پیچیده برنامه‌ریزی دانشگاهی، مهارتی است که متخصصان واحد دانشگاه پژوهی بایستی واجد آن باشند. در این نقش، واحد دانشگاه پژوهی تلاش می‌کند رویکرد و بینشی راهبردی را در میان مدیران دانشگاهی نهادینه سازد.

۴. مشاوره در تصمیم‌گیری‌های دانشگاهی

رسالت دانشگاه پژوهی به عنوان مشاور در تصمیم‌گیری‌های مدیریتی، مهم‌ترین و جامع‌ترین نقش این واحد کلیدی در دانشگاه محسوب می‌شود. در این نقش، متخصصان دانشگاه پژوهی به مجموعه‌ای از مهارت‌ها نظیر جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، مهندسی اطلاعات، تسهیل و طراحی فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری و مشاوره و ارائه راه‌حلهای پیشنهادی به مدیران دانشگاهی نیازمندند. (Knight, 2010, P.2, Matier & et al, 1994, P.8-17)

الزامات تحقق دانشگاه پژوهی

الف) عوامل درون دانشگاهی

منظور از عوامل درون دانشگاهی در مطالعه حاضر، عوامل و مؤلفه‌های اساسی مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی است که در درون دانشگاه‌های کشور مطرح بوده و در ایجاد این واحد به طور قابل ملاحظه‌ای مؤثرند که در ادامه به اجمال به توضیح هر یک پرداخته می‌شود.

• فرهنگ دانشگاهی

ایجاد دانشگاه پژوهی صرفاً امری اقتصادی نیست که از طریق اختصاص منابع مالی یا امکانات و تجهیزات محقق شود، بلکه همواره مستلزم توسعه زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی است. فرهنگ، مؤلفه اساسی برای هر سازمانی به شمار می‌آید و بدون وجود فرهنگی غنی و منعطف، ادامه حیات و بقای آن سازمان محقق نخواهد شد. آزادی علمی^۱ یکی از عناصر فرهنگ دانشگاهی است که بر تحقق واحد دانشگاه پژوهی تأثیر بسزایی دارد.

• الزامات مدیریتی

ایجاد اعتقاد و باور در مدیریت ارشد و جلب مشارکت و حمایت آن در اجرای موفقیت آمیز اهداف یا برنامه‌های جدید در سازمان به طور اعم و در دانشگاه به طور اخص از ضروریات اجتناب ناپذیر است. به عبارت دیگر؛ تحقق هر برنامه یا ایجاد واحدی در آن، هر قدر علمی و دقیق باشد، بدون برخورداری از باور و حمایت مدیران ارشد در سازمان، با شکست مواجه خواهد شد.

• الزامات ساختاری

از طریق بررسی و تحلیل واحدهای مشابه دانشگاه پژوهی با فعالیتهای محدود و پراکنده انجام شده در برخی از دانشگاه‌های کشور، می‌توان به این نتیجه کلی دست یافت که بسیاری از راهکارهای ارائه شده در این زمینه، سطحی، مقطعی و کوتاه مدت بوده‌اند و به جای بررسی و اصلاح مشکلات بنیادی و ساختاری در بخشهای مختلف دانشگاه، به مسائل ظاهری و کم اهمیت پرداخته شده

است. (Leimer & Terkla, 2009, P.47)

• الزامات فرایندی

به نظر می‌رسد علاوه بر ساختار بروکراتیک و غیر منعطف دانشگاهها، فرایندهای معیوب با حداقل بهره‌وری نیز یکی از موانع و محدودیتهای موجود در مسیر شکل‌گیری دانشگاه پژوهی در دانشگاههای کشور است. مطلوب است تمامی فرایندهای آموزشی، پژوهشی، اداری و سازمانی در دانشگاه، بازنگری، اصلاح و بهینه‌سازی شود تا بتوان واحد دانشگاه پژوهی را با بهره‌وری بالا در دانشگاهها ایجاد کرد.

• الزامات مالی و اعتباری

بدون شک تحقق هر برنامه یا هدفی در دانشگاه، نیازمند منابع مالی و اعتباری خاص خود است. در حقیقت؛ یکی از موانع اساسی پیش روی بسیاری از اهداف و برنامه‌های جدید و اثربخش در دانشگاههای کشور، کمبود منابع مالی مورد نیاز تحقق آن برنامه‌هاست. تأمین بودجه و اعتبار مورد نیاز اداره واحد دانشگاه پژوهی و طرحهای پژوهشی مرتبط با آن در دانشگاه، از الزامات اولیه برای شکل‌گیری دانشگاه پژوهی است. (Chatman, 2009, P.3)

• الزامات منابع انسانی

امروزه منابع انسانی به مبنای حرکت راهبردی سازمان یا شالوده مدیریت آن تبدیل شده است (جورج و سینگ، ۱۳۸۸). در حقیقت؛ منابع انسانی توانمند و متخصص شامل اعضای هیئت علمی و دانشجویان توانمند و متعهد، مدیران و کارشناسان متخصص و با تجربه در دانشگاه در ایجاد واحد دانشگاه پژوهی مؤثر، بیشترین نقش را ایفا می‌کند.

• الزامات فناوری ICT

در عصر اطلاعات و فناوری و با توجه به نقش دانشگاه پژوهی - شامل گردآوری و سازماندهی داده‌ها، پردازش و تحلیل بهنگام داده‌ها، تولید و تفسیر دانش و اطلاعات، تقدیم گزارشها و توصیه‌های سنجیده به هیئت رئیسه و مدیران میانی و اجرایی و سایر مخاطبان درون و برون‌دانشگاهی - ایجاد و توسعه پایگاه داده و اطلاعات، دسترسی آسان، ارزان و سریع به اینترنت و اینترنت در دانشگاه و جریان سیال دانش و اطلاعات در بخشهای مختلف دانشگاه، از ضروریات تحقق دانشگاه پژوهی است. (Huynh & Gibbons, 2009, P.60-61)

• الزامات علمی و حرفه‌ای

از دیگر الزامات برای ایجاد واحد دانشگاه پژوهی، الزامات علمی و حرفه‌ای است. امروزه توسعه علمی دانشگاهها منوط به تعاملات اثربخش و مستمر با سایر دانشگاهها، انجمنها و مراکز علمی، تحقیقاتی و فناوری معتبر در سطوح ملی و بین‌المللی و بهره‌گیری از نشستهای علمی و تخصصی است. جامعه دانشگاهیان به منظور توسعه و تعالی خویش و در نهایت دانشگاه، نیاز به ایجاد واحد دانشگاه پژوهی را احساس می‌کنند.

• امکانات و تجهیزات

بدون شک، ایجاد و ادامه فعالیت‌های واحد دانشگاه پژوهی و دستیابی به اهداف مورد نظر، به دلیل برخورداری از وظایف متعدد و درگیری بخشهای متعدد دانشگاه، مستلزم تأمین و تدارک امکانات و تجهیزات مختلف توسط دانشگاه و همچنین ایجاد زیرساختها و بسترهای مناسب در سطح جامعه است. بنابر این، این الزام از اساسی‌ترین الزامات به شمار می‌رود.

(ب) عوامل برون‌دانشگاهی

منظور از الزامات برون‌دانشگاهی در این مطالعه، عوامل و مؤلفه‌های اساسی مؤثر در تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاههای کشور است که در محیط پیرامون (محیط قریب و محیط بعید) دانشگاهها مطرح بوده و فرایند مذکور را به طور قابل ملاحظه‌ای تحت تأثیر خویش قرار می‌دهد. در این پژوهش، الزامات اساسی برون‌دانشگاهی، شناسایی شده که در ادامه به اجمال به توضیح هر یک پرداخته می‌شود.

• الزامات فرهنگی

فرهنگ سازمانی به طور اعم و فرهنگ دانشگاهی به طور اخص، از فرهنگ حاکم بر جامعه نشئت گرفته و به شدت متأثر از آن است. با توجه به اینکه ستانده‌های OIR در قالب اسناد و مدارک علمی، نرم‌افزار، روش‌ها و سیاست‌های جدید بیان شده و در قالب گزارش‌های تحقیقاتی، مقالات علمی کتب و ... عرضه می‌گردد چنانچه ذی نفعان بیرونی نگرش و درک درستی از این واحد نداشته باشند، مطالعات و گزارش‌های OIR را واجد اعتبار علمی لازم ندانند و گزارشات این واحد مانند بسیاری از پژوهش‌های دیگر ناکارآمد و بلا استفاده باقی بماند. اشاعه

مدیریت، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری علمی و پژوهش محور در جامعه، بهره‌گیری حداکثری از نتایج تحقیقات دانش از الزامات ایجاد این واحد است (E.knight,2010:p.7).

• الزامات قانونی

از جمله الزامات اساسی تحقق دانشگاه پژوهی، هماهنگی آن با سایر سیاستها، برنامه‌ها و قوانین کشور است. در نگاهی به برنامه‌های توسعه، به صراحت، اهمیت تحقیق و پژوهش، اشاعه فرهنگ پژوهشگری و به دنبال آن کاربردی کردن این تحقیقات مشاهده می‌شود که دستیابی به این مهم، زمینه را برای تحقق بسیاری از اهداف پیش‌بینی شده در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله فراهم می‌کند. تدوین، تصویب و ایجاد ضمانت اجرایی لازم برای ایجاد واحد دانشگاه پژوهی از ضروریات شکل‌گیری این واحد به شمار می‌آید که باید به صراحت توسط قانون و سیاستهای ملی مشخص شود. (بانک جهانی، ۲۰۰۰)

• اهداف و برنامه‌های بالادستی

امروزه شتاب‌گیری پیشرفت فناوری برای اغلب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، چالشهایی را ایجاد کرده است که توجه بیشتر مسئولان بالادستی را از طریق مدیریت، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی دقیق و جامع در سطح ملی می‌طلبد و نیاز به ایجاد واحد دانشگاه پژوهی را بیش از پیش نمایان می‌کند. برای ایجاد یک نهاد ملی تحقیقات و برنامه‌ریزی آموزش عالی، باید اهداف و اسناد بالادستی کشور در سیاستگذاری‌های کلان با رویکردی سیستمی، تقاضامحور و غیر خطی به عنوان هدفی راهبردی مورد توجه قرار گیرد.

• الزامات اقتصادی

در اقتصاد جهانی، شرط حیات و بالندگی یک سیستم اقتصادی، تبدیل شدن به یک اقتصاد مبتنی بر دانش است. این در حالی است که در ایران بنگاههای تجاری نقش بسیار کمی در توسعه دانش جدید دارند و دانش مورد نیاز خود را به طور عمده از کشورهای پیشرفته دریافت می‌کنند (انتظاری، ۱۳۸۰). در دهه‌های اخیر با وجود تأکید خاص بر فرایند تحقیق و توسعه در سیاستگذاری‌های کلان کشور، در برنامه‌های توسعه اقتصادی دولت، حمایت قابل توجهی از این فرایند صورت نگرفته است. بنابراین، از الزامات تحقق دانشگاه پژوهی به عنوان توسعه‌دهنده دانش در دانشگاهها، رهایی از اقتصاد دولتی، تک

محصولی و غیر مولد موجود و در پی آن، تجاری کردن پژوهشها و تبدیل کردن آموزش عالی به یک صنعت درآمدزا در کشور است. (Weinberg, 2010, P.2-4)

• سازوکارهای حمایتی و تشویقی

واحد دانشگاه پژوهی کارکردهای بسیاری دارد که به خودی خود در دانشگاههای کشور برقرار نخواهد شد و نیازمند بهره‌گیری مناسب از سازوکارهای حمایتی و تشویقی، البته از طریق تعیین یک متولی مشخص و یک برنامه و راهبرد تعریف شده در کشور است. به دلیل سیطره دیوان سالاری دولت بر دانشگاههای کشور تاکنون نتوانسته است زمینه‌های سیاستی، تعاملی، حمایتی و تشویقی لازم را در دانشگاهها برای تأسیس واحدهای دانشگاه پژوهی فراهم و آنها را به این کار تشویق کند. (Volkwein, 2008, P.6)

سوالات تحقیق

سؤال ۱: الزامات دانشگاه پژوهی از دیدگاه مدیران دانشگاههای دولتی تهران کدام است؟

سؤال ۲: آیا رابطه‌ای میان دیدگاه مدیران زن و مرد در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟

سؤال ۳: آیا رابطه‌ای میان دیدگاه مدیران گروههای آموزشی مختلف در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟

سؤال ۴: راهکارهای تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاههای کشور کدام است؟

روش پژوهش

این تحقیق به طور کلی در گروه تحقیقات توصیفی-زمینه یابی قرار دارد. پژوهش حاضر مشتمل بر دو بخش الف) اجرای روش دلفی دو مرحله‌ای در بین خبرگان و متخصصان حوزه IR و ب) بررسی دیدگاههای مدیران حوزه‌های آموزش، پژوهش و اداری-مالی که در ارتباط با این واحد قرار دارند در دانشگاههای دولتی شهر تهران می باشد. بنابراین جامعه آماری بخش نخست این مطالعه شامل کلیه خبرگان، محققان و متخصصان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مراکز علمی-تحقیقاتی وابسته (مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی و مرکز تحقیقات و سیاست علمی کشور)- که در این زمینه مطالعه یا طرح تحقیقاتی داشته‌اند- بوده است که برابر با ۴۸ نفر است و جامعه

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های اسلامی ایران ♦ ۱۰۱

بخش دوم مشتمل بر مدیران (حوزه‌های آموزش، پژوهش و اداری-مالی به دلیل ارتباط حوزه‌های مذکور با واحد دانشگاه پژوهی)- در دانشگاه‌های دولتی شهر تهران که این دانشگاه‌ها شامل دانشگاه تهران، شهید بهشتی، تربیت مدرس، الزهرا، تربیت معلم، امیر کبیر، دانشگاه صنعتی شریف و دانشگاه خواجه نصیر می‌باشد. در مجموع تعداد مدیران (حوزه‌های آموزش، پژوهش و اداری-مالی) در دانشگاه‌های دولتی شهر تهران ۲۰۰ نفر می‌باشد. بنابراین نمونه در جامعه اول بدلیل محدود بودن افراد متخصص در این حوزه، به صورت تمام شماری انجام گردیده است. بخش دوم نمونه، در پژوهش حاضر شامل ۱۳۲ نفر از مدیران (حوزه‌های آموزش، پژوهش و اداری-مالی) است که از طریق جدول تصادفی مورگان و با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای-تصادفی از بین دانشگاه‌های دولتی شهر تهران انتخاب گردیده‌اند. در واقع در این بخش هر یک از دانشگاه‌ها به مثابه یک طبقه به حساب آمده‌اند که پس از تعیین حجم نمونه، به نسبت حجم هر یک از طبقات در جامعه آماری، تعداد اعضای نمونه از آن طبقه انتخاب شده است.

پرسشنامه‌ی مورد استفاده در این تحقیق به صورت محقق ساخته می‌باشد. به منظور تدوین آن، ابتدا از طریق مطالعه گسترده مبانی نظری و ادبیات موضوع و همچنین بهره‌گیری از پرسشنامه‌های نزدیک به موضوع فوق در تحقیقات انجام شده-لوئیس گرک و چمبرس (۲۰۰۷)- الزامات اصلی تحقق دانشگاه پژوهی در دو بخش درون و برون دانشگاهی، شناسایی گردید، پس از تأیید این الزامات از دیدگاه خبرگان، الزامات فرعی درون و برون دانشگاهی جهت بررسی دیدگاه مدیران دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، شناسایی گردید. پرسشنامه دارای دو بخش است که بخش نخست؛ الزامات درون دانشگاهی شامل ۴۲ سؤال بسته پاسخ و یک سؤال باز پاسخ و بخش دوم؛ الزامات برون دانشگاهی شامل ۲۰ سؤال بسته پاسخ و ۲ سؤال باز پاسخ را در بر می‌گیرد. هر دو بخش پرسشنامه استفاده شده در این تحقیق دارای ۵ گزینه جهت پاسخگویی می‌باشد که یک گزینه مربوط به بدون تأثیر است که این گزینه ارزش عددی ۰ در نمره گذاری پرسشنامه گرفته است و همچنین مقیاس ۴ گزینه ای لیکرت با گزینه‌های خیلی کم، کم، زیاد و خیلی زیاد می‌باشند، که این گزینه‌ها به ترتیب ارزش‌های ۱، ۲، ۳، ۴ را به خود اختصاص داده‌اند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از مجموعه روش‌های آمار استنباطی، از t تک‌نمونه‌ای برای شناسایی الزامات تحقق دانشگاه پژوهی، از t مستقل برای مقایسه دیدگاه زنان و مردان، از تحلیل واریانس

۱۰۲ ♦ مدیریت در دانشگاه اسلامی ۱

یک‌راهه برای مقایسه گروههای مختلف آموزشی و همچنین از آزمونهای تعقیبی مورد نیاز، نظیر شفه و همچنین سایر روشهای آماری به اقتضای نیاز استفاده شده است.

یافته‌ها

سؤال ۱: الزامات دانشگاه پژوهی از دیدگاه مدیران دانشگاههای دولتی تهران کدام است؟

برای پاسخ به این سؤال از روش t استفاده شده است. جدول ۱ و ۲، حاوی نه الزام درون دانشگاهی و پنج الزام برون دانشگاهی است.

جدول ۱: الزامات درون دانشگاهی تحقق دانشگاه پژوهی از دیدگاه مدیران دانشگاههای دولتی تهران

سطح معناداری	مقدار t	تفاوت میانگین از	انحراف معیار	میانگین	الزامات تحقق دانشگاه پژوهی
<۰/۰۰۱	۲۹/۵۳	۰/۹۷	۰/۳۶	۳/۴۷	۱. الزامات علمی و حرفه‌ای
<۰/۰۰۱	۲۱/۳۷	۰/۸۹	۰/۴۵	۳/۳۹	۲. الزامات فناوری ICT
<۰/۰۰۱	۲۴/۶۲	۱/۰۲	۰/۴۵	۳/۵۲	۳. الزامات مدیریتی
<۰/۰۰۱	۹/۵۳	۰/۴۷	۰/۵۵	۲/۹۷	۴. الزامات ساختاری
<۰/۰۰۱	۱۸/۳۸	۰/۷۵	۰/۴۴	۳/۲۵	۵. الزامات فرایندی
<۰/۰۰۱	۱۴/۲۴	۰/۶۶	۰/۵۱	۳/۱۶	۶. الزامات مالی و اعتباری
<۰/۰۰۱	۹/۰۴	۰/۵۲	۰/۶۲	۳/۰۲	۷. امکانات و تجهیزات
<۰/۰۰۱	۱۸/۵۷	۰/۸۶	۰/۵۱	۳/۳۶	۸. فرهنگ دانشگاهی
<۰/۰۰۱	۱۸/۲۲	۰/۸۹	۰/۵۳	۳/۳۶	۹. الزامات منابع انسانی

در این جدول، میانگین تأیید هر الزام و انحراف معیار مربوط، تفاوت هر میانگین از میانگین مفروض ۲/۵، مقدار t و سطح معناداری نمایش داده شده است. نتیجه آزمون t نشان داد که الزامات تحقق دانشگاه پژوهی در سطح معناداری $P \leq ۰/۰۵$ مورد تأیید قرار گرفته است. به بیان دیگر؛ افراد مورد مطالعه در کل با این الزامات، بامیانگینی برابر ۳/۱۷ در سطحی بالاتر از متوسط (در حد زیاد و خیلی زیاد) موافق بوده‌اند.

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های اسلامی ایران ♦ ۱۰۳

جدول ۲: الزامات برون دانشگاهی تحقق دانشگاه پژوهی از دیدگاه مدیران دانشگاه‌های دولتی تهران

سطح معناداری	مقدار t	تفاوت میانگین از ۲/۵	انحراف معیار	میانگین	الزامات تحقق دانشگاه پژوهی	الزامات برون دانشگاهی
<۰/۰۰۱	۱۶/۱۵	۰/۸۱	۰/۵۴	۳/۳۱	۱. الزامات فرهنگی	
<۰/۰۰۱	۵/۰۹	۰/۳۸	۰/۸۳	۲/۸۸	۲. الزامات اقتصادی	
<۰/۰۰۱	۵/۰۹	۰/۳۸	۰/۸۳	۲/۸۸	۳. الزامات قانونی	
<۰/۰۰۲	۳/۱۲	۰/۲۳	۰/۸۱	۲/۷۳	۴. اهداف و برنامه‌های بالادستی	
<۰/۰۰۱	۱۱/۲۲	۰/۶۲	۰/۶۰	۳/۱۲	۵. سازوکارهای حمایتی و تشویقی	

سؤال ۲: آیا تفاوت معناداری میان دیدگاه زنان و مردان در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤال، از آزمون t مستقل استفاده شده است. در جدول ۳، میانگین هر شاخص و انحراف معیار مربوط، مقدار t و سطح معناداری $P \leq 0/05$ در نظر گرفته شده است. برای تحلیل نتایج آزمون T، فرض برابری واریانس‌ها محاسبه شد که با توجه به نتایج جدول لاون^۱ فرض برابری واریانس‌ها در مورد تمامی الزامات به جز الزام منابع انسانی پذیرفته شد. با توجه به نتایج آزمون T در سطح معناداری $P \leq 0/05$ ، در مورد تمامی الزامات به جز الزامات فرایندی و مالی و اعتباری، تفاوتی بین دیدگاه مدیران زن و مرد مشاهده نمی‌شود. الزام فرایندی با سطح معناداری $P = 0/045$ و الزام مالی و اعتباری با توجه به مقدار t محاسبه شده ۲/۲۴ و سطح معناداری $P = 0/02$ ، تفاوت معنادار را نشان می‌دهد. با توجه به میانگین به دست آمده، زنان این الزام را نسبت به مردان با اهمیت‌تر تلقی می‌کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳: نتایج آزمون t در مورد تفاوت معناداری بین دیدگاه مدیران با جنسیت متفاوت

متغیر	شاخص	زن n=۵۱		مرد n=۷۰		تفاوت میانگینها	مقدار T	درجه آزادی (DF)	سطح معناداری
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین				
الزامات درون دانشگاهی	۱. الزامات علمی و حرفه ای	۰/۴۰	۳/۴۸	۰/۳۳	۳/۴۸	-۰/۰۲	-۰/۳۴	۱۱۹	۰/۷۳
	۲. الزامات فناوری ICT	۰/۴۳	۳/۳۶	۰/۴۷	۳/۳۶	۰/۰۷	۰/۹۳	۱۱۹	۰/۳۵
	۳. الزامات مدیریتی	۰/۴۱	۳/۵۲	۰/۴۹	۳/۵۲	۰/۰۲	۰/۲۴	۱۱۹	۰/۸۰
	۴. الزامات ساختاری	۰/۶۱	۲/۹۵	۰/۵۱	۲/۹۵	۰/۰۵	۰/۵۱	۱۱۹	۰/۶۰
	۵. الزامات فرایندی	۰/۴۱	۳/۱۸	۰/۴۶	۳/۱۸	۰/۱۶	۲/۰۲	۱۱۸	*۰/۰۴
	۶. الزامات مالی و اعتباری	۰/۴۴	۳/۰۷	۰/۵۳	۳/۰۷	۰/۲۰	۲/۲۴	۱۱۸	*۰/۰۲
	۷. امکانات و تجهیزات	۰/۵۸	۲/۹۴	۰/۶۴	۲/۹۴	۰/۱۸	۱/۶۳	۱۱۶	۰/۱۰
	۸. فرهنگ دانشگاهی	۰/۴۸	۳/۳۸	۰/۵۳	۳/۳۸	-۰/۰۴	-۰/۵۱	۱۱۹	۰/۶۰
	۹. الزامات منابع انسانی	۰/۴۲	۳/۳۲	۰/۵۹	۳/۳۲	۰/۱۷	۱/۸۶	۱۱۹	۰/۰۶
الزامات بیرون دانشگاهی	۱. الزامات فرهنگی	۰/۵۱	۳/۲۷	۰/۵۷	۳/۲۷	۰/۰۷	۰/۷۶	۱۱۶	۰/۴۴
	۲. الزامات اقتصادی	۰/۸۷	۲/۸۲	۰/۸۱	۲/۸۲	۰/۱۵	۱/۰۲	۱۱۹	۰/۳۰
	۳. الزامات قانونی	۰/۸۷	۲/۸۲	۰/۸۱	۲/۸۲	۰/۱۵	۱/۰۲	۱۱۹	۰/۳۰
	۴. اهداف و برنامه‌های بالادستی	۰/۸۸	۲/۷۳	۰/۷۶	۲/۷۳	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۸	۱۱۴	۰/۹۹
	۵. سازوکارهای حمایتی و	۰/۶۵	۳/۰۸	۰/۵۶	۳/۰۸	۰/۰۹	۰/۸۱	۱۱۷	۰/۴۱

سؤال ۳: آیا تفاوت معناداری میان دیدگاه مدیران گروههای آموزشی مختلف در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟

برای پاسخ به این سؤال، جدول ۴، با سه گروه آموزشی علوم انسانی، علوم تجربی و فنی-مهندسی ارائه و برای آن از تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد. در این جدول، مجموع مجذورات، درجات آزادی، میانگین مجذورات، مقدار F و سطح معناداری آن نشان داده شده است. در همه موارد، سطح معناداری $P \leq ۰/۰۵$ در نظر گرفته شده است.

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاههای اسلامی ایران ♦ ۱۰۵

جدول ۴: نتایج تحلیل واریانس یکراهه درون دانشگاهی در مورد تفاوت بین دیدگاه مدیران با گروههای آموزشی مختلف

سطح معنا داری	F	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	شاخص منابع تغییرات	
					بین گروهی	علمی و حرفه‌ای
۰/۵۷۸	۰/۵۵۱	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۷	بین گروهی	علمی و حرفه‌ای
		۰/۱۳۴	۱۱۷	۱۵/۶۳۶	درون گروهی	
			۱۱۹	۷۸۴۸۱۵	جمع کل	
۰/۳۸۲	۰/۹۷	۰/۲۰۷	۲	۰/۴۱۴	بین گروهی	فناوری ICT
		۰/۲۱۳	۱۱۷	۲۴/۹۴۱	درون گروهی	
			۱۱۹	۲۵/۳۵۵	جمع کل	
*۰/۰۲۳	۳/۹۰۹	۰/۷۸۵	۲	۱/۵۷	بین گروهی	مدیریتی
		۰/۲۰۱	۱۱۷	۲۳/۴۹۷	درون گروهی	
			۱۱۹	۲۵/۰۶۷	جمع کل	
۰/۲۹۳	۱/۲۴	۰/۳۷۸	۲	۰/۷۵۷	بین گروهی	ساختاری
		۰/۳۰۵	۱۱۷	۳۵/۷۱۰	درون گروهی	
			۱۱۹	۳۶/۴۶۷	جمع کل	
۰/۱۰۴	۲/۳۰۸	۰/۴۵۹	۲	۰/۹۱۹	بین گروهی	فرایندی
		۰/۱۹۹	۱۱۶	۲۳/۰۹۳	درون گروهی	
			۱۱۸	۲۴/۰۱۱	جمع کل	
۰/۸۳۵	۰/۱۸۱	۰/۰۴۸	۲	۰/۰۹۶	بین گروهی	مالی و اعتباری
		۰/۲۶۷	۱۱۶	۳۰/۹۳۸	درون گروهی	
			۱۱۸	۳۱/۰۳۵	جمع کل	
۰/۲۸۴	۱/۲۷۱	۰/۴۹۷	۲	۰/۹۹۴	بین گروهی	امکانات و تجهیزات
		۰/۳۹۱	۱۱۴	۴۴/۵۵۴	درون گروهی	
			۱۱۶	۴۵/۵۴۸	جمع کل	
۰/۶۰۸	۰/۵۰۰	۰/۱۳۲	۲	۰/۲۶۴	بین گروهی	دانشگاهی
		۰/۲۶۴	۱۱۷	۳۰/۹۰۸	درون گروهی	
			۱۱۹	۳۱/۱۷۲	جمع کل	
۰/۶۸۱	۰/۳۸۶	۰/۱۱۴	۲	۰/۲۲۷	بین گروهی	منابع انسانی
		۰/۲۹۵	۱۱۷	۳۴/۴۹۱	درون گروهی	
			۱۱۹	۳۴/۷۱۹	جمع کل	

جدول ۵: نتایج تحلیل واریانس یکراهه الزامات برون‌دانشگاهی در مورد تفاوت بین دیدگاه مدیران با گروههای آموزشی مختلف

سطح معناداری	f	میانگین مجذورات	درجات آزادی	مجموع مجذورات	شاخص منابع تغییرات	
					اقتصادی الزامات	فناوری الزامات
۰/۹۰۶	۰/۰۹۹	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲	بین گروهی	۸۴/۳۳۹
					درون گروهی	
					جمع کل	
۰/۹۰۶	۰/۰۹۹	۰/۰۷۱	۲	۰/۱۴۲	بین گروهی	۸۴/۳۳۹
					درون گروهی	
					جمع کل	
۰/۹۱۲	۰/۰۹۲	۰/۰۶۳	۲	۰/۱۲۷	بین گروهی	۷۶/۸۱۱
					درون گروهی	
					جمع کل	
۰/۱۸۰	۱/۷۴۳	۰/۶۳۶	۲	۱/۲۷۲	بین گروهی	۴۱/۹۴۷
					درون گروهی	
					جمع کل	

* با توجه به داده‌های جدول فوق در سطح معناداری $P \leq 0/05$ مقدار f در مورد همه الزامات درون و برون‌دانشگاهی - به جز الزام مدیریتی با معناداری $p = 0/023$ - بین میانگین دیدگاههای مدیران با گروههای آموزشی مختلف، تفاوت معناداری وجود ندارد. برای روشن شدن تفاوت بین دیدگاههای مدیران با گروههای آموزشی مختلف در رابطه با الزامات تحقق دانشگاه پژوهی، آزمون تعقیبی شفه لازم به نظر می‌رسد.

جدول ۶: نتایج آزمون تعقیبی شفه در مورد تفاوت دیدگاه مدیران با گروههای آموزشی متفاوت در رابطه با الزامات مدیریتی

سطح معنی داری	اختلاف میانگین (۱-J)	(۱) (J)
۰/۰۷۵	۰/۲۸	علوم انسانی علوم پایه
۰/۰۷۵	-۰/۲۸	علوم پایه علوم انسانی
۰/۵۸۶	۰/۱۰	فنی-مهندسی علوم انسانی

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاههای اسلامی ایران ♦ ۱۰۷

با توجه به داده‌های مذکور در رابطه با الزام مدیریتی، بین رشته‌های آموزشی، علوم پایه و فنی-مهندسی در سطح معناداری $P \leq 0/05$ ، تفاوت مشاهده شده است؛ بدین ترتیب که مدیران با رشته فنی-مهندسی این الزام را بیشتر از مدیران با رشته علوم پایه در تحقق دانشگاه پژوهی مؤثر دانسته‌اند.

سؤال ۴: راهکارهای تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاههای کشور کدام است؟

برای پاسخ به این سؤال راهکارهای پیشنهادی از طریق بررسی نظرات خبرگان و مدیران دانشگاههای دولتی تهران به دست آمد. این راهکارها عبارتند از:

۱. افزایش هزینه‌های پژوهش از درآمد ملی و تولید ناخالص داخلی؛
۲. انجام مطالعات دقیق و اجرای یک برنامه کاربردی متناسب با شرایط و مقتضیات بومی؛
۳. نشست مدیران دانشگاهی و تبیین موضوع IR در تمام سطوح مدیریتی و برگزاری نشستهای سراسری؛
۴. استفاده از تجارب بین‌المللی در زمینه IR.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج جدول ۱ و ۲ نشان می‌دهد که افراد مورد مطالعه، این الزامات را با میانگینی برابر ۳/۱۷ در سطحی بالاتر از متوسط (در حد زیاد و خیلی زیاد) تأیید کرده‌اند.

در ضمن، نتیجه آزمون در مورد تک‌تک الزامات نشان داد که با توجه به سطح معناداری $P \leq 0/05$ و مقدار مثبت t محاسبه شده در مورد ۱۴ الزام درون و برون‌دانشگاهی، فرض پژوهش استنباطی از سؤال تحقیق مورد قبول واقع شده است. بررسی الزامات درون و برون‌دانشگاهی مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی، تأیید شده توسط مدیران، با مبانی نظری، ادبیات موضوع و نتایج حاصل از مطالعه انجام شده در این حوزه در سطوح ملی و بین‌المللی انطباق دارد.

فراستخواه (۱۳۸۸) IR را صرفاً برای منافع اقتصادی ضروری ندانسته، بلکه ایجاد آن را مستلزم زیرساختهای فرهنگی و اجتماعی می‌داند.

بنا بر تعریف فرالینگر، فرهنگ دانشگاهی عبارت است از فرهنگ سازمانی که در دانشگاه به عنوان یک نهاد یا سازمان حرفه‌ای مربوط به علم تسری می‌یابد. ایجاد اعتقاد و باور در مدیریت ارشد و جلب مشارکت و حمایت آن در اجرای موفقیت‌آمیز اهداف یا برنامه‌های جدید در سازمان به طور اعم و در دانشگاه به طور اخص از ضروریات اجتناب‌ناپذیر است.

ساکتی (۱۳۸۴) معتقد است تحقق هر برنامه یا ایجاد واحدی در آن، هر قدر علمی و دقیق باشد، بدون برخورداری از باور و حمایت مدیران ارشد در سازمان، با شکست مواجه خواهد شد.

محققانی از جمله: فراستخواه (۱۳۸۸)، ساکتی (۱۳۸۴)، نایت (۲۰۱۰) و لکونین (۲۰۰۸)، هاین بائو و دیگران (۲۰۰۹)، بر این باورند که به نظر می‌رسد بازنگری و انعطاف‌پذیری حداکثری ساختارهای دانشگاهی و تأکید بر حرکت به سمت بورکراسی حرفه‌ای و ساختارهای نیمه‌متمرکز، برای ایجاد این واحد مؤثر بوده و فرایندهای معیوب با حداقل بهره‌وری نیز از موانع موجود در مسیر شکل‌گیری دانشگاه‌پژوهی به شمار می‌رود.

چاتمن (۲۰۱۰) تحقق هر برنامه یا هدفی را نیازمند منابع مالی و تخصیص اعتبار توسط مدیران دانسته است.

ساکتی (۱۳۸۴) منابع انسانی توانمند و متخصص را به عنوان ارزشمندترین دارایی و سرمایه هر سازمانی در نظر گرفته است که این امر در دانشگاه به عنوان یک نهاد فرهنگ‌ساز و تربیت‌کننده متخصصان، اهمیت به مراتب بیشتری دارد.

هاین بائو (۲۰۰۹) بقاء، دوام و تعالی دانشگاههایی را که تنها با تولید دانش صرف و نظری به شیوه‌ای سنتی تأکید می‌ورزند، به شدت تهدید برانگیز دانسته است و ICT را از ضرورت‌های ایجاد این واحد می‌داند.

شاین (۱۳۸۳) فرهنگ را مجموعه‌ای از مبانی و اندیشه‌های بنیادین، اصول و ارزشهای حاکم و نمادها و سمبل‌های بیرونی تعریف کرده که جامعه نسبت به آنها اعتقاد و باور دارد. در واقع؛ فرهنگ سازمانی به طور اعم و فرهنگ دانشگاهی به طور اخص، از فرهنگ حاکم بر جامعه نشأت گرفته و به شدت متأثر از آن است.

بردال (۱۹۹۰) هماهنگی برنامه‌های واحد دانشگاه‌پژوهی را با سیاستها و قوانین کشور ضروری دانسته است؛ در غیر این صورت، عدم تحقق آن غیرممکن به نظر می‌رسد. باید توجه داشت اسناد و برنامه‌های بالادستی، روند ایجاد این واحد را تسهیل می‌کند.

گیبونز (۲۰۰۹) نیز الزامات اقتصادی و سازوکارهای حمایتی و تشویقی را مورد تأکید قرار می‌دهد. رهایی از اقتصاد دولتی، تک محصولی و غیر مولد موجود و در پی آن تجاری کردن

پژوهشها و تبدیل آموزش عالی به یک صنعت درآمدزا، از الزامات اقتصادی است.

به منظور بررسی و تفسیر سؤال دوم مبنی بر اینکه آیا تفاوت معناداری میان دیدگاه زنان و مردان در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟؛ با توجه به جدول ۳، میانگین هر شاخص و انحراف معیار مربوط، مقدار t و سطح معناداری ($P \leq 0/05$) در نظر گرفته شده است. برای تحلیل نتایج آزمون T ، فرض برابری واریانس‌ها محاسبه شد که با توجه به نتایج جدول L فرض برابری واریانس‌ها در مورد تمام الزامات به جز الزام منابع انسانی پذیرفته شد.

نتیجه آزمون t در مورد الزامات تحقق دانشگاه پژوهی بدین شرح است: در مورد الزامات فرایندی و مالی و اعتباری، بین دیدگاه مدیران زن و مرد تفاوت مشاهده شد. در واقع؛ مدیران زن این الزامات را مؤثرتر از مردان دانسته‌اند. با بررسی پیشینه تحقیق و ادبیات موضوع، نتایج حاصل از این تحقیق توسط گیبونز ماری (۲۰۰۹)، جرک و چمبرس (۲۰۰۷)، سوآپ (۱۹۹۰) به صورت مشابه بدست آمده است که ایشان نیز بین دیدگاه زنان و مردان در بررسی‌های مشابه تفاوت را مشاهده کرده‌اند.

به منظور بررسی و تفسیر سؤال سوم مبنی بر اینکه «آیا تفاوت معناداری میان دیدگاه مدیران گروه‌های آموزشی مختلف در ارتباط با الزامات فوق وجود دارد؟»، با توجه به جدول ۴، با استفاده از تحلیل واریانس یک راهه، در مورد الزام مدیریتی، تفاوت معناداری بین دیدگاه مدیران در گروه‌های مختلف مشاهده شد. نتایج حاصل از این تحلیل نیز مانند سؤال دوم، توسط گیبونز ماری (۲۰۰۹)، ولکویین (۲۰۰۸)، جرک و چمبرس (۲۰۰۷)، سوآپ (۱۹۹۰) و موننگومری (۱۹۷۰) به صورت مشابه به دست آمده است.

برای بررسی و پاسخ به این سؤال که «راهکارهای تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های کشور کدام است؟»، راهکارهای پیشنهادی ذیل از طریق بررسی نظرات خبرگان و مدیران دانشگاه‌های تهران به دست آمد:

راهکارهای پیشنهادی برای تحقق دانشگاه پژوهی

۱. افزایش هزینه‌های پژوهش از درآمد ملی و تولید ناخالص داخلی

اهمیت پژوهش و پژوهشگری بر کسی پوشیده نیست. در دهه‌های اخیر با وجود تأکید خاص بر ترویج فرهنگ پژوهش محور در سیاستگذاری کلان کشور، حمایت قابل توجهی از آن در

برنامه‌های توسعه صورت پذیرفته است. این در حالی است که امروزه کشورها برای همراهی با فرایند جهانی شدن و رشد و توسعه خود، ناگزیر از برخورداری از یک نظام پویا، کارآمد و پژوهش محور هستند. بنابر این، بر دولت لازم است بیش از پیش برای ترویج فرهنگ پژوهش محوری تلاش کند و بودجه‌های مناسبی را به آن اختصاص دهد. واحد دانشگاه پژوهی نیز از این امر مستثنا نیست. برای ایجاد OIR نیاز به بودجه اولیه، از الزامات برشمرده شده است. بنابر این، توجه مسئولان از جنبه مادی و ترغیب و تشویق دانشگاهها از بعد حمایت مالی، یکی از راهکارهای تحقق OIR به شمار می رود.

۲. انجام مطالعات دقیق و اجرای یک برنامه کاربردی متناسب با شرایط و مقتضیات بومی

ایجاد OIR، بدون برنامه‌ریزی و دقت نظر و جزئی‌نگری ممکن نمی‌شود. برای ایجاد این واحد باید طی چند سال به صورت سالانه در نشستهای رؤسای دانشگاهها درباره کم و کیف پیشرفت کار ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه و عملکرد و اثربخشی هر یک از آنها، از سوی رؤسای ذی‌ربط ارائه گزارش شود و ارزشیابی‌های لازم صورت گیرد و نتایج ارزشیابی برای ادامه کار استفاده شود.

۳. نشست مدیران دانشگاهی و تبیین موضوع دانشگاه پژوهی در تمام سطوح مدیریتی و برگزاری نشستهای سراسری

برگزاری نشست معاونان و رؤسای دانشگاهها با دستور کار بحث درباره دانشگاه پژوهی و دعوت از متخصصان، خبرگان، صاحب‌نظران و کارشناسان حائز صلاحیت علمی و حرفه‌ای و دارای تجربه و دانش فنی تا درباره ابعاد و زوایای مختلف نقش و مأموریت و اهداف و کارکردهای دانشگاه پژوهی و جایگاه سازمانی و چگونگی برنامه‌ریزی و تشکیل و راه‌اندازی «واحد دانشگاه پژوهی در حوزه ریاست دانشگاه» (با استفاده از چند نفر هیئت علمی و کارشناس موجود در آنها و بدون نیاز به اعتبار جدید و اضافی) اظهار نظر تخصصی و کارشناسی بیشتر صورت گیرد.

۴. استفاده از تجارب بین‌المللی در زمینه دانشگاه پژوهی

گذشت بیش از نیم قرن از ایجاد و گسترش واحدهای دانشگاه پژوهی در کشورهای غربی و توسعه یافته و موفقیت‌های حاصل از آن، ضرورت استفاده از تجارب بین‌المللی را بیش از پیش ضروری

ضرورت ایجاد واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های اسلامی ایران ♦ ۱۱۱

نموده است. ایجاد چنین واحدهایی ابتدا نیازمند شناسایی الزامات و پیش‌نیازهایی است که در سطح بین‌المللی شناسایی و برای بومی‌سازی آن در کشور از سوی خبرگان و مدیران تأیید شود. شکل‌گیری و توسعه این واحد نیز با توجه به تجربیات خارجی می‌تواند بسیار مؤثرتر باشد. همکاری و تعامل بین‌المللی با دفاتر، مراکز و نهادها و انجمنهای دانشگاه پژوهی، گام مؤثری در این مسیر است.

منابع

- Araste, Hamidreza (2007). "**Higher Education Evaluation: Historical Changes and Developing Countries Difficulties**", *Rahyaft*, No.36, P.5-15.
- Araste, Hamidreza (2006). "**Scientific Freedom**", in Nadergholi Gorechiyan, Araste Jafari (eds), *Encyclopedia of Higher Education*, Vol.1, Tehran, Persian Great Certificate Foundation (in Persian).
- Boer, Harry (2005). "**Principles of Good Governance: the Case of the Netherlands**", Available at:
www.skve.it/files/cheps/principlesgovernance_de_Boer.ppt
- Brown, Jenifer A. (2008). "**Institutional Research and External Reporting: The Major Data Seekers**", *New Direction for Higher Education*, No.141.
- Chambers, Stephen & Mary Louise Greek (2007). "**IR Application: Using Advanced Tools, Techniques and Methodologies**", *IR Activities*, AIR, Vol.12.
- Chatman, Steve (2009). "**Institutional Versus Academic Discipline Measures Of Student Experience: A Matter Of Relative Validity**", *AIR*, No.114.
- Entezari, Yahgoob (2006). "**Institutional Research for knowledge Development Productivity in Iran University**", *Higher Education Letter*, Vol.1-4 (in Persian).
- Ferasatkah, Maghsood (2011). **University and Higher Education, Global Perspectives & Iranian Problems**, Tehran, Nay Press (in Persian).
- Hou, Ding Yong & Liping Xiao (2005). "**Improving Performance by Good Governance and Competitive Funding**", www.cepes.ro.publicatio/policy.pdf
- Huynh, Bao & France Gibbons Mary (2009). "**Increasing Demands and Changing Institutional Research Roles**", *How Technology Can Help*, No.143, P.59-71.
- Islamic Council Parliament (2005). "**The Law of Goals, Objectives and Structures of the Ministry of Science**", *Research & Technology*, Tehran: Office of the President of Islamic Council Parliament.
- King, P.M. & M.F. Howard-Hamilton (2000). "**Using Student Development Theory to Inform IR**", *New Directions for IR*, NO.108, P.19-36, US: Jossey-Bass Publishers.
- Knight, William E. (2010). "**In Their Own Words: Effectiveness in Institutional Research**", *Association for Institutional Research*, N.115.
- Limier, Christina & Dawn Geronimo Terkla (2009). "**Laying the Foundation: Institutional Research Office Organization, Staffing and Career Development**", *New Direction for Higher Education*, No.143.

- Matier, Michael W. & et al (1994). "**How it ought to be**", *Institutional Research's Roles as We Approach the 21st Century*, ERIC, May 29-June 1.
- Noorshahi, Nasrin (2008). **Institutional Research Experience Comparison between Iranian and American Universities**, Institute for Research & Planning in Higher Education; 52nd University Presidents and scientific centers managers summit (in Persian)
- O E C D (1996). **Measuring what People Know: Human Capital Accounting for the Knowledge**, OECD.
- Olsen, Deborah (2000). "**Institutional Research**", *New Directions for IR*, N.111, P.103-111, Jossey-Bass, a Wiley Company.
- Peterson, Marvin W. (1999). "**The Role of Institutional Research; from Improvement to Redesign**", *New Direction for IR*, NO.104, P.83-103, US: Jossey-Bass Publishers.
- Rourke, Francis E. & Glenn E. Brooks (1966). **The Managerial Revolution in Higher Education**, Baltimore, Maryland: The John Hopkins Press.
- Saketi, Parviz (2007). **Institutional Research Introduction**, Research and Planning in Higher Education, 52nd University Presidents and Scientific Centers Managers Summit, Research and Technology (in Persian).
- Saupe, Joe L. (1990). **The Functions of Institutional Research**, ERIC, University of Missouri.
- Saupe, Joe L. & James R. Montgomery (1970). "**The Name and Role of Institutional Research**", Memo to a College or University, Berkeley, California Association for Institutional Research.
- Terenzini, Patrick (2008). "**On the Nature of Institutional Research and Knowledge and Skills it Requires**", *New Directions for IR*, NO.104, P.21-29, US: Jossey-Bass Publishers.
- University of Hong Kong (2003). **Executive Summary**, Available at: www.hku.hk/notice/20030207/final_report.pdf.
- Volkwein, J. Fredericks (2008). **The Foundations and Evolution of Institutional Research**, N.141, P.5-20.
- Weinberg, Sharon I (2010). "**New Approaches for Analyzing Two Key and Related Issues in Faculty Salaries: Compression and Cost of Living**", *AIR*, Vol.26.
- Wikipedia (2006). "**The free Encyclopedia**", Available at: http://en.org/wiki/public_university.
- Yhamanidozi sorkhabi, Mohammed (2005). **University Development Planning: Theories and Experience**.

